

Seminární práce na Seminář k čínskému jazyku

Problematika čínských dialektů

Jan Karlach

FF UK, sinologie, 2. ročník

30.4.2009

Obsah

1. Úvod.....	3
2. Klasifikace jednotlivých dialektů.....	4
3. Historický vývoj dialektů.....	6
4. Míra odlišnosti jednotlivých dialektů a jejich hranice...8	
5. Blok severočínských dialektů.....	8
6. Blok centrálních dialektů.....	10
6.1 Dialekty skupiny <i>Wu</i> 吴语.....	11
6.2 Dialekty skupiny <i>Gan</i> 赣语.....	12
6.3 Dialekty skupiny <i>Xiang</i> 湘语.....	13
7. Blok jižních dialektů.....	14
7.1 Dialekty skupiny <i>Yue</i> 粤语.....	15
7.2 Dialekty skupiny <i>Kejia</i> 客家话.....	16
7.3 Dialekty skupiny <i>Min</i> 闽语.....	17
8. Shrnutí a závěr.....	20
9. Bibliografie.....	21

1. Úvod

Už při letmém prozkoumání struktury současné čínštiny je jasné, že máme co do činění s velmi komplexní a různorodou problematikou. Jde o jeden jazyk anebo spíše o skupinu jednotlivých vzájemně příbuzných jazyků, které vycházejí ze společného základu? To je otázka, která trápila lingvisty, zabývající se analýzou čínského jazyka, prakticky celé 20. století. A nejčastější dotaz, který položí studentovi čínštiny člověk, pokud má o tomto jazyce alespoň základní povědomí? „Jakou čínštinu se to vlastně učíte – mandarínskou nebo kantonskou?“ Tento jednoduchý příklad vlastně shrnuje velkou část problémů a nejasností, které se okolo současného čínského jazyka točí. Především tedy jde o obtížnou klasifikaci a zavádějící terminologii. Většina lidí zaměňuje „mandarínštinu“ za standardní čínštinu (*putonghua* 普通话) a „kantonštinu“ považuje za zcela odlišný jazyk. Samotná „mandarínština“ je dosti problematickým názvem pro skupinu severočínských dialektů¹, který se paraziticky vyskytuje nejen v médiích, ale dokonce i v titulních názvech některých velmi pofidérních učebnic, které se v současnosti na českém trhu množí jak houby po dešti. Pokud jde o klasifikaci, bude o ní pojednáno v následujících kapitolách této seminární práce.

Zkoumání čínských dialektů nám může rovněž poskytnout cenné poznatky o tom, jak zněl starý jazyk, z něhož se současné formy čínštiny vyvinuly. Obzvláště některé jihovýchodní dialekty si v sobě uchovaly určité prvky, jejichž původ lze vystopovat už v nejranějších počátcích formování jazyka.

V současné době v Číně probíhá snaha o sjednocení jazyka, nicméně mluvčí dialektů jsou na svoji „verzi“ čínštiny

---

¹ Sehnal 2006.

patříčně hrdí, je tudíž jisté, že se i nadále budeme setkávat s různými podobami čínského jazyka.

Cílem této seminární práce je nastínit specifické rysy jednotlivých nářečí čínského jazyka a srozumitelnou formou popsat vývoj faktorů, které měly vliv na utváření současných skupin dialektů.

2. Klasifikace jednotlivých dialektů

Jak tedy nahlížet na dialekty, jejichž nositelé si navzájem nerozumí? Dříve převládala tendence posuzovat je jako samostatné jazyky. Tato teorie ovšem narazila na dvě překážky. Na poměrně jednotnou etnicitu jejich mluvčích a dále na fakt, že většina gramotných Číňanů je schopna komunikace skrze základ, který mají tyto dialekty společný, tedy přes psaný jazyk. Někdy je uvedená jazyková skupina nazývána „sinické jazyky“. Mezi důvody, kvůli nimž je tato jazyková skupina považována za jeden celek, tak kromě důvodů čistě lingvistických najdeme i příčiny sociologické, kulturní a politické.

Jednou z opomíjených věcí, která jednotlivé dialekty odděluje a o níž se tedy nelze nezmínit, je odlišná transkripce do latinky. Zatímco se pro standardní čínštinu stal mezinárodně uznávaným standardem *pinyin* 拼音, neboli čínská fonetická abeceda, u ostatních dialektů tomu tak není. *Pinyin* totiž plně vyhovuje pouze potřebám standardní čínštiny, zatímco na ostatní dialekty jej nelze naroubovat. U zmíněných ostatních dialektů také nepanuje tak jednoznačná situace. Většinou existuje „domácí“ transkripce, vytvořená a uznaná čínskou vládou, společně s jinou, která se vyvinula mimo území Číny. Např. máme hned několik transkripcí standardní kantonštiny². Od systémů Barnett-Chao, Meyer-Wempe a Guangdong

---

² O ní je řeč v kapitole věnované skupině dialektů *Yue*.

romanization až po Yaleskou transkripci, se kterou se v naší odborné literatuře setkáváme nejčastěji.

Přejdeme však konečně k rozlišování jednotlivých dialektických skupin. První systematickou klasifikaci čínských dialektů provedl *Li Fanggui* 李方桂 v roce 1937. Rozdělil je do devíti skupin, z nichž ale tři byly evidentně podskupinami severočínských dialektů a jedna byla „slepencem“ nářečí, které nešlo zařadit do žádné jiné skupiny. Toto schéma se později stalo základem čínské dialektologie.

Z *Liho* schématu vycházel *Yuan Jiahua* 袁家骅, který v roce 1961 nabídl jiný formát dělení - tentokrát do sedmi skupin: *Beifanghua* 北方话, *Wu* 吴语, *Xiang* 湘语, *Gan* 赣语, *Kejia* 客家话, *Yue* 粤语 a *Min* 闽语³. Tyto jednotlivé skupiny byly považovány za víceméně svébytné, homogenní útvary, které se vyznačují specifickými rysy. Výjimku tvoří dialekty skupiny *Gan* a *Kejia*, mezi nimiž lze vyzorovat užší vztah.

Zaměříme se na poslední čínský znak v každém názvu skupiny dialektů. Výraz *yu* 语 v čínštině znamená „jazyk“ (psaný i mluvený) a *hua* 话 znamená „řeč“. Tato označení cosi vypovídají o způsobu, jakým bylo a nadále je na tyto dialektické skupiny nahlíženo.

Tradiční klasifikace vycházela z jednoho kritéria, kterým byl postupný vývoj znělých okluziv ze střední čínštiny do dialektů dnešní doby⁴. Dělení, které nabízí Jerry Norman, zohledňuje jak historickou složku, tak i vnitřní vztahy mezi jednotlivými skupinami. Tyto vztahy jsou ovšem považovány za druhotný faktor. Normanův systém závisí na třech kritériích - fonologickém, gramatickém a lexikálním⁵. Tato kritéria jsou dále rozvedena do deseti bodů, podle nichž se posuzuje reprezentativní výsek dvanácti podskupin dialektů. Jednotlivý rys je u dialektu buď přítomen, anebo se u něj nevyskytuje.

---

³ Norman 1997: 181.

⁴ Norman 1997: 181.

⁵ Norman 1997: 182.

Touto analýzou Norman rozdělil dialekty do tří velikých bloků. Nejdůležitější je hledisko fonologické, podle nějž jsou především analyzovány středněčínské znělé iniciály a implozivní nenosové terminály, z nichž se vyvinuly čtyři tóny střední čínštiny - *ping* 平, *shang* 上, *qu* 去 a *ru* 入. U jednotlivých skupin dialektů se tyto kategorie tónů dále dělí (na tzv. *yinové* a *yangové* úrovně). Vývoj proběhl v každé skupině odlišně, a tak se i počet a registr tónů velmi různí.

Na základě konkrétních výsledků Normanovy analýzy se vyprofilovaly dva bloky - severní a jižní dialekty, zbytek se řadí do bloku centrálního. V této seminární práci nebudu u každého dialektu dopodrobna rozebírat uvedenou desetibodovou strukturu. Budu se spíše snažit z každého dialektu vypíchnout ten rys, který je pro něj nejvíce charakteristický.

Severní blok je z dané trojice nejvíce homogenní, bez ohledu na to, že dialekty, které sem patří, jsou rozprostřeny na vůbec nejrozsáhlejším území. Dialekty centrálního a jižního bloku se naopak vyznačují velikou nekonzistentností. Za nejdůležitější faktor považuji geografickou členitost jednotlivých území. Zatímco sever zaujímají širé pláně, centrální a jižní část je více hornatá, a tudíž i hůře dostupná.

3. Historický vývoj dialektů

Ve druhém tisíciletí př. n. l. se v severní Číně mluvilo jazykem, který je předchůdcem dnešních dialektů⁶. O jeho dalším vývoji a šíření toho moc nevíme. Stejně tak není jisté, jaký vztah mezi sebou měly dialekty oné doby, pokud vůbec nějaký existoval. První informace o odlišnosti mezi dialekty máme z doby *Chunqiu*. Jisté je, že již v tomto období existoval jakýsi „jazykový standard“, podle kterého se recitovaly starověké texty, konkrétně např. *Shujing* a *Shijing*. Tento „standard“ se

---

⁶ Norman 1997: 183.

nazýval *yayan* a byl založen na jazyku *zhouské* královské domény. Též mohl sloužit jako univerzální komunikační prostředek, podobně jako *putonghua* v dnešní době. Tento jazyk existoval i v období *Zhanguo* a stal se základem pro oficiální jazyk dynastií *Qin* a *Han*, jejichž vláda kladla důraz na sjednocení i jiných prostředků, než pouze jazyka. Ve stejné době, kdy byl tlak na unifikaci jazyka největší, byla k Číně připojena rozsáhlá nová území. Mezi ně patřily např. části dnešních provincií *Guangxi*, *Guangdong*, *Fujian* a *Jiangxi*. Vznikl tak počátek velké dialektové rozrůzněnosti, který můžeme pozorovat i v dnešní Číně.

Za doby dynastie *Han* se objevila první práce věnovaná dialektům - slovník *Fangyan* 方言 od *Yang Xionga* 扬雄. Od tohoto slovníku je převzat i moderní čínský výraz pro „dialekt“. Práce pochopitelně postrádá nějakou větší systematičnost. Můžeme z ní odvodit přibližné dialektické rozdělení za dynastie *Han*, ale je téměř nemožné se z ní dozvědět něco o fonologii.

Dalších přibližně 400 let roztříštěnosti mělo zásadní vliv na nárůst hranic mezi dialekty. Nově kolonizovaná jižní území se jazykově vyvíjela poměrně samostatně, sever ovládaly nečínské národy.

Po krátké vládě dynastie *Sui*, která po letech chaosu opět sjednotila Čínu, následovalo zlaté období čínské kultury - dynastie *Tang*. V té době se rozvinul jak hovorový jazyk, tak literární standard - oboje bylo založeno na dialektu hlavního města *Chang'anu* 长安⁷. Hovorový jazyk byl hojně užíván jak ve vládních a obchodních záležitostech, tak i v buddhistických a taoistických institucích. Literární forma, tedy standardní jazyk, ve kterém se texty četly, ovlivnila místní dialekty do té míry, že veškerá fonologická historie současných dialektů sahá až do této doby.

---

⁷ Norman 1997: 186.

Další významný vývoj si čínština prodělala pod vlivem nečínských dynastií - *Liao* 遼, *Jin* 金 a *Yuan* 元. Mělo to dopad hlavně na vznik řady děl v hovorovém jazyce. Novým centrem standardního jazyka se stal Peking.

4. Míra odlišnosti jednotlivých dialektů a jejich hranice

Čínský soubor dialektů je v mnohém podobný systému evropských románských jazyků. Vyvíjely se podobným způsobem - expanze císařství, osídlování území jiných národů, paralelní existence hovorového a psaného jazyka. Dalo by se dokonce říci, že míra odlišnosti mezi mluvenou řečí v Pekingu a v *Chaozhou* 潮州 je stejná, jako mezi italštinou a francouzštinou⁸.

Jak již bylo řečeno, nejvíce homogenní je skupina severočínských dialektů. Člověk žijící v *Harbinu* by měl vcelku bez potíží rozumět obyvateli *Kunmingu*. Obě území jsou totiž poměrně „čerstvě“ kolonizovaná a podoba jazyka založená na severních dialektech tam byla zanesena poměrně nedávno. Naopak největší rozdíly nalezneme v provincii *Fujian*. V její jižní části, řečeno s jistou nadsázkou, si nerozumí ani obyvatelé sousedních vesnic.

V současné době jsou hranice mezi dialekty vedeny jen v hrubých obrysech. V některých případech je můžeme dělit pouze elementárním způsobem - na tzv. silné a slabé. Příklad silné hranice najdeme mezi skupinami *Wu* a *Min*, naopak velmi slabé jsou mezi skupinou *Xiang* a *Beifanghua*.

5. Blok severočínských dialektů

Těmito dialekty mluví přibližně 70 procent *hanské* populace, celkem cca 836 miliónů lidí na celém světě. Název tohoto bloku přímo koresponduje s názvem dialektické skupiny *Beifanghua* - severní dialekty. Touto formou se mluví na území

---

⁸ Norman 1997: 187.

severně od řeky *Changjiang* v provinciích, které původně nebyly pevnou součástí čínského státu. To je případ čínského jihozápadu a též autonomních provincií *Xinjiang* a *Xizang*, kde forma severního dialektu spolunažívá s jazyky původních obyvatel. Dokonce i na jinak velmi svébytném jihovýchodě se nalézají „ostrůvky“ těchto mluvčích mezi záplavou lokálních dialektů - jako např. město *Nanping* 南平 v severozápadní části provincie *Fujian*. Tato skupina dialektů se nadále dělí na 4 podskupiny. První z nich je severní, do které spadají oblasti provincií *Hebei*, *Henan*, *Shandong*, severní *Anhui*, oblast Mandžuska a části provincie Vnitřní Mongolsko. Dále severozápadní - *Shanxi* 山西, *Shanxi* 陝西, *Gansu*, *Qinghai*, *Ningxia* a části provincie Vnitřní Mongolsko. Třetí podskupina se nazývá jihozápadní. Patří do ní oblasti provincií *Hubei*, *Sichuan*, *Yunnan*, *Guizhou*, severozápadní část *Guangxi* a též severozápadní roh provincie *Hunan*. A konečně do poslední podskupiny - východní (též nazývaná *Jianghuai* 江淮) - patří oblasti centrální *Anhui* a část *Jiangsu* severně od řeky *Changjiang*, včetně města *Nanjing*. Z těchto podskupin je nejvíce homogenní ta jihozápadní, kdežto severozápadní vykazuje největší rozdíly.

Severní dialekty jsou důležité nejen kvůli veliké rozloze území, které pokrývají, ale rovněž proto, že na pekingském dialektu je založena standardní čínština. Žádná jiná skupina dialektů není tak dobře popsána, pokud jde o fonologii, gramatiku a slovní zásobu.

Z hlediska fonologie je pro severní dialekty typická ztráta větší části finálních souhlásek v průběhu vývoje. Zatímco střední čínština disponovala škálou *-p*, *-t*, *-k*, *-m*, *-n*, *ng*, ve standardní čínštině zbyly pouze dvě: *-n* a *-ng*. Tím pádem pochopitelně narostl počet homonym. S tímto problémem se standardní čínština vypořádává vytvářením složenin.

Mezi hlavní odlišnosti ve výslovnosti formy jazyka jednotlivých podskupin severočínských nářečí patří - záměna *f* a *x* před zaokrouhlenými samohláskami, záměna *n* a *l*, fonémická podobnost či rozdílnost dvojice *w-j* s *u-i*, přítomnost či absence erizace. Výrazná je též přítomnost dvojhlásek a trojhlásek⁹.

Další zajímavým kritériem porovnávání je počet tónů. Severočínské dialekty jich mají ze všech nejméně. Ve většině případů si vystačí se čtyřmi tóny. Ve výjimečných případech jich může být méně - jako např. místní mluva obyvatel města *Lincheng* 临城 v provincii *Hebei*, která disponuje pouze třemi tóny. Opačnou výjimku tvoří oblast východních dialektů *Jianghuai*, kde se v řeči vyskytuje pět tónů. Tato oblast se nalézá u hranice s dialekty centrálního bloku.

Pokud jde o slovní zásobu a gramatiku, severočínské dialekty jsou velmi lehce odlišitelné od zbytku a mnoho jejich prvků převzaly i ostatní dialektické skupiny. Ať už jde o přítomnost zájmena třetí osoby *ta* 他, pluralizačního sufixu *men* 们, přivlastňovací částice *de* 的, zápornky *bu* 不 a *mei* 没, slovesa pohybu či slova popisující příbuzenské vztahy.

6. Blok centrálních dialektů

Jelikož dialekty centrálního bloku tvoří nárazníkové pásmo mezi severním a jižním blokem, přirozeně obsahují prvky obou těchto skupin. Centrální blok se tak trochu liší od obou zbývajících. Není totiž zcela jasné, zda vztahy mezi skupinami, které do něj patří, vykazují přirozenou a unikátní jednotu, nebo zda je jejich jediným výjimečným rysem přechod od severočínských dialektů k jižní skupině.

Tonálně jsou dialekty této skupiny o něco komplexnější. Jejich počet kolísá v rozmezí 5 až 8.

---

⁹ Norman 1997: 194.

Pokud jde o slovní zásobu, například zájmena, přijala centrální skupina jižní systém plus zájmeno třetí osoby *ta*, které převzala ze severních dialektů. Je to názorný doklad míchání severních a jižních vlivů.

Obecně je centrální blok probádán velmi málo, vycházíme-li z dat, nasbíraných jen v několika málo lokalitách.

6.1 Dialekty skupiny *Wu* 吴语

Tato skupina se obvykle dělí na dvě podskupiny. Severní - provincie *Jiangsu* a jižní - provincie *Zhejiang*. Specifická je „šanghajština“¹⁰ 上海闲话, se čtrnácti milióny mluvčích nejkonzistentnějším dialektem skupiny *Wu*. Přesné důvody, proč se takto dělí, jsou poměrně nejasné. *Yuan Jiahua* uvádí, že podskupina jižních dialektů se velmi liší od severní především ve slovní zásobě, a za modelovou skupinu považuje právě tu severní. Jižní podskupina je podle něj více ovlivněna dialekty jižního bloku. *Yuen Ren Chao* 赵元任 naopak tvrdí, že *zhejiangská* forma je pro skupinu *Wu* typická a severní podskupina je ovlivněna dialekty *Beifanghua*¹¹. Tento rozdíl v názorech obou lingvistů ukazuje na velkou nesourodost nářečí *Wu*. Celkem jím mluví zhruba 77 miliónů lidí. Zajímavostí je, že samotný název této skupiny pochází od stejnojmenného názvu barbarského státu, který se v této oblasti zformoval za starověku¹².

Co se týče typického rysu ve fonologii, ponechal si dialekt *Wu* tzv. trojí dělení iniciálních souhlásek. Např. *p*, *p'* a *b*. Toto je odlišuje od severočínských dialektů, které mají pouze dvojí dělení - na *p* a *p'* (v *pinyin*u psáno *b* a *p*). Znělé samohlásky dialektů skupiny *Wu* jsou velmi neobvyklé.

---

¹⁰ Šanghajština je opravdu zajímavým fenoménem. Jakoby reflektovala úspěchanost a různorodost samotného města. Existuje mnoho variant, které se liší nejen podle městských částí, ale i podle sociálního postavení či věku mluvčích.

¹¹ Norman 1997: 199.

¹² Ramsey 1987: 89.

Výslovnost doprovází zvláštní typ „dýchavičného šumu“. V hindštině existuje podobný rys, kterému se říká „znělý přídech“¹³.

Co se týče již zmiňované „šanghajštiny“, liší se od zbytku dialektů *Wu* kromě jiného i počtem tónů. Průměrně disponují dialekty *Wu* sedmi až osmi tóny. Tonální klasifikace „šanghajštiny“ je obtížná. Tradiční schéma jí přisuzuje 5 tónů, ale ve skutečnosti má pouze dva - klesající a stoupající.

Dialekt města *Hangzhou* je zase velmi podobný modelu severočínských dialektů, nicméně si zachoval základní charakter dialektu *Wu* - již zmiňované „znělé přídechy“.

Slovní zásoba je na rozdíl od severočínských dialektů velmi variabilní, hlavně v případě osobních a ukazovacích zájmen. Zápornky jsou naopak vcelku konzistentní, jsou odvozeny od severočínské skupiny dialektů.

6.2 Dialekty skupiny *Gan* 赣语

Dialekty *Gan* jsou jednou z nejméně prostudovaných skupin. Mluví se jimi hlavně v provincii *Jiangxi*, ve východní části provincie *Hunan* a také v jihovýchodní části provincie *Hubei*. Dříve byly považovány za podskupinu dialektu *Kejia*. Celkový počet mluvčích dosahuje 31 miliónů. Skupina má důležitý význam, protože plní roli přechodné skupiny mezi dialekty severního a jižního bloku.

Typickým rysem je vývoj znělých iniciál ze střední čínštiny, které se staly neznělými přídechovými iniciálami. Skupina *Gan* tak nedisponuje žádnými znělými okluzivami jako např. *b*, *d*, *g*, které se hojně vyskytují v „sousední“ skupině dialektů *Wu*. Stejně jako severní skupina dialektů, tak i *Gan* disponuje velkým počtem dvojhlásek a trojhlásek. Nalezneme zde i rys, který je typický pro blok jižních dialektů -

---

¹³ Ramsey 1987: 91.

konzervace velkého počet středněčínských finálních souhlásek. Toto jej mj. činí výjimečným v celém centrálním bloku dialektů.

Pokud jde o tonální výbavu, má skupina *Gan* od sedmi do osmi tónů, výjimečně jen pět.

Osobní i ukazovací zájmena jsou jižního typu. Záporky jsou směsicí vlivů severní skupiny a dialektu *Wu*. Dialekty *Gan* také obsahují několik archaických výrazů, které se dochovaly z dávných dob. Např. ve standardní čínštině již nepoužívaný výraz pro spánek: 睏覺.

6.3 Dialekty skupiny *Xiang* 湘语

Dialekty *Xiang*, kterými mluví zhruba 36 miliónů obyvatel Číny, pokrývají oblasti centrální a jihozápadní části provincie *Hunan*. Dělí se časově na tzv. mladší *Xiang* a starší *Xiang*. Zajímavé je stanovisko čínských lingvistů: „Komunikace mezi mluvčími skupiny mladšího *Xiang* a jihozápadní podskupinou severních dialektů je vcelku bezproblémová, ale mezi mladším *Xiang* a starším *Xiang* se tyčí obrovská bariéra. Z toho důvodu někteří vědci klasifikují mladší *Xiang* jakožto jihovýchodní podskupinu severních dialektů“¹⁴.

Většina podskupin skupiny *Xiang*, jak jsme měli možnost zjistit, je velmi silně ovlivněna severními dialekty. Někde je vliv tak výrazný, že se zachovalo jen málo rysů původní mluvy, a tudíž je velmi obtížné určit, jak takovouto skupinu klasifikovat. Záleží na přítomnosti znělých souhlásek *b*, *d*, *g*. Ve starším *Xiang* se ve většině případů tyto souhlásky zachovaly, nicméně narozdíl od dialektu *Wu* nejsou zatěžkány přídechem. V případě mladšího *Xiang* se znělé souhlásky transformovaly do neznělých a nepřídechových. V obou variantách skupiny *Xiang* se nedochovaly finály *-p*, *-t*, *-k*.

---

¹⁴ Ramsey 1987: 97.

I slovní zásoba vykazuje výrazný severní vliv. Ve všech ostatních lexikálních oblastech si lze povšimnout směsice severního a jižního vlivu.

Když shrneme celý tento výčet, je více než pravděpodobné, že dialekty *Xiang* časem ztratí i zbytek svých unikátních rysů a stanou se součástí jihozápadní podskupiny severních dialektů.

7. Blok jižních dialektů

Důvod, proč Norman dal do tohoto bloku skupiny dialektů *Yue*, *Kejia* a *Min*, spočívá v jeho předpokladu, že tyto tři dialekty k sobě měly v minulosti mnohem bližší vztah než v současnosti¹⁵. Za jejich zdroj považuje „starou jižní čínštinu“, jejíž forma byla do oblasti přinesena přistěhovalci ze severu. Vzhledem k veliké členitosti a špatné přístupnosti terénu podléhala silnému lokálnímu vlivu, velkou roli též sehrály jazyky původních obyvatel, které Číňané považovali za barbary. I díky těmto podmínkám si např. dialekty *Min* do dnešní doby zachovaly mnoho archaických prvků.

V současnosti se tyto tři skupiny od sebe navzájem poměrně radikálně odlišují. Ovšem při hlubší analýze zjistíme, že stále sdílejí některé důležité prvky. Neprošly např. dvěma stádii palatalizace velár, jako tomu bylo u dialektů severního a centrálního bloku. Nenastal u nich ani posun od bilabiál směrem k labiodentálám. Na rozdíl od ostatních dvou bloků neprošly ani silnou „afrikatizací“¹⁶.

Z toho všeho je tedy jasné, že dialekty jižního bloku mají podobnou slabičnou strukturu. Jejich možná nejtypičtějším rysem je fakt, že většina z nich si uchovala všech šest finálních souhlásek, které můžeme najít ve střední čínštině.

Dalo by se tedy říci, že jižní dialekty jsou výsledkem postupného nánosu elementů severočínských dialektů vršených na

¹⁵ Norman 1997: 210.

¹⁶ Výraz jsem převzal z anglické odborné literatury k tomuto tématu.

základ staré jižní čínštiny. Míra, do jaké se zachovaly prvky této spodní vrstvy, dodnes přímo úměrně závisí na dostupnosti území.

7.1 Dialekty skupiny Yue 粤语

Dialekty této skupiny tvoří poměrně homogenní celek. Mluví se jimi v provinciích *Guangdong* a *Guangxi*, ale i v mnoha čínských komunitách v různých částech světa, což je důsledek rozsáhlé migrace Číňanů do zahraničí v průběhu 19. století. Hodně mluvčích nalezneme i v jihovýchodní Asii, Malajsii, Thajsku, Indonésii a Singapuru. Několik set tisíc dalších nositelů pak žije ve Spojených státech amerických. Celosvětově má tento dialekt cca 71 milionů mluvčích. Stejně jako v případě skupiny *Wu*, i skupina *Yue* nese název původního jižního barbarského státu¹⁷.

Dost často se pro tuto skupiny dialektů užívá všeobjímajícího termínu „kantonština“, což je ale stejná terminologická chyba, jako již zmiňovaná „mandarínština“. Kantonštinou by měl být nazýván pouze dialekt, kterým se mluví ve městě *Guangzhou* a nelze jej vztahovat na celou tuto skupinu.

Stejně jako v případě skupiny *Gan* je velmi málo probádána oblast dialektů *Yue*. Problém spočívá v tom, že se dialekty *Yue* ve velkém množství případů vyskytují pospolu se skupinami *Kejia* a *Min*, přičemž z publikovaných výsledků průzkumu není vždy jasné, která jeho verze v dané oblasti převažuje. I přes toto dosti nečitelné rozložení je nicméně jasné, že skupina *Yue* naprosto dominuje v deltách řek *Xijiang* a *Zhujiang*.

Již zmiňované nářečí města *Guangzhou* je velmi prestižní záležitostí, nejen mezi mluvčími dialektů skupiny *Yue*, ale i *Min* a *Kejia*. Nářečí je považováno za „místní standard“. Též převažuje v bývalých zahraničních koloniích - Hongkongu a Macau, v Surinamu je dokonce uznáván jako „regionální jazyk“.

---

¹⁷ Ramsey 1987: 98.

Kantonština, míněno ve svém pravém významu popsaném výše, má poměrně bohatou literární tradici¹⁸. Setkáme se s ní v populární literatuře, filmu i ve folklóru. Pro její zápis se používají mimo standardních i speciální „kantonské znaky“. Ty však na druhou stranu najdeme jen velmi zřídka mimo uvedený kulturní kontext a většina Číňanů je vůbec nezná. Právě kvůli literární tradici má kantonština ze všech dialektů největší nárok být lingvisticky klasifikována jakožto samostatný jazyk.

Skupina *Yue* je nejvíce konzervativním dialektem, pokud jde o zachování finálních souhlásek *-p*, *-t*, *-k*, *-m*, *-n*, *-ng*. Dalším typickým rysem je naprostá absence samohlásek (např. *-i-* nebo *-u-*) v mediálách.

Dialekty skupiny *Yue* se též vyznačují velkým počtem tónů, zpravidla v rozmezí 6 - 9.

Osobní zájmena jsou čistě jižního typu. K zájmenům první a druhé osoby *wo* a *ni* se přidává třetí osoba *gjwo*. Systém je příbuzný tomu, který známe ve střední čínštině. Záporky jsou nejvíce příbuzné těm, které nalzáme ve skupinách *Min* a *Kejia*.

Celkově vzato, skupina *Yue* vykazuje překryv svého základu severními vlivy, o němž už byla zmínka v obecné charakteristice jižních dialektů. Tyto vlivy ovšem nejsou záležitostí posledních několika stovek let. Spíše ukazují na období pozdní dynastie *Tang*. Není také bez zajímavosti, že mluvčí dialektu *Yue* nazývají sami sebe termínem „*tangren*“ 唐人, čili „lidé dynastie *Tang*“¹⁹.

7.2 Dialekty skupiny *Kejia* 客家话

Tato skupina je více známa pod svým kantonským označením *Hakka*, které se přeneslo i do zahraničí. Výraz znamená „cizinec“ či „host“, což odkazuje k původu mluvčích, kteří v dávných dobách přišli do této oblasti pravděpodobně ze

¹⁸ I když její rozsah a význam je zanedbatelný z hlediska celé čínské literatury.

¹⁹ Norman 1997: 221.

severněji položených míst. V minulosti rostlo napětí mezi původními obyvateli a těmito přistěhovalci, kteří byli jakožto nečínské etnikum označeno za barbary. Přičemž oni sami se považují za potomky obyvatel oblasti severního bloku a snažili se dokázat mluvčím dialektů *Yue* a *Min*, že nejsou o nic méně „čínští“ nežli oni. Nositelé tohoto dialektu žijí roztroušeni takřka po celé jihovýchodní Číně, ale nejpočetnější skupinu nalezneme ve východní části provincie *Guangdong* a přiléhajících regionech provincií *Jiangxi* a *Fujian*. Rozsáhlá komunita žije též na Taiwanu, v Malajsii, Indonésii, na Filipínách a dokonce i v Jižní Africe. Několik vysoce postavených generálů v současném barmském režimu je též původu Hakka. Celkový počet mluvčích je přibližně 34 miliónů.

Skupina *Kejia* je velmi úzce spjatá s vývojem skupiny *Min*. Tento fakt lze jen velmi těžko vysvětlit bez toho, že bychom předpokládali, že se tyto dvě skupiny v dávných dobách 2. a 3. stol. př. n. l. vyvíjely po nějakou dobu společně²⁰. Již zmíněná příbuznost skupin *Kejia* a *Gan* je záležitostí naopak mnohem pozdnější.

Z hlediska fonologie je pro skupinu dialektů *Kejia* typický stejný rys, jako je tomu u skupiny *Gan*, tedy transformace znělých iniciál ze střední čínštiny do neznělých přidechových iniciál.

Dialekt oblasti *Meixian* 梅县, který se považuje za jakýsi standardní vzorek skupiny *Kejia*, disponuje šesti tóny. Dialekt *Hailu* 海陸, což je extrémní případ, obsahuje 8 tónů.

Ve skupině dialektů *Kejia* je přítomno jen velmi málo slov, které by se nevyskytovaly i v jiných dialektických skupinách.

7.3 Dialekty skupiny *Min* 闽语

Domovinou mluvčích této skupiny dialektů je provincie *Fujian* a rovněž severovýchodní část provincie *Guangdong*.

²⁰ Norman 1997: 222.

Většina obyvatel *Taiwanu* mluví dialektem, který se blíží nářečí, jímž se mluví ve městě *Xiamen* v jižní části provincie *Fujian*. Dialekty „*xiamenského* typu“ se někdy také označují jako „*hokkinenština*“. Hodně mluvčích žije i mimo Čínu, především na Filipínách, v Malajsii a Singapuru. Dialekty skupiny *Min* se původně dělily na severní a jižní. Čínský lingvista *Pan Maoding* 潘茂鼎 ovšem v roce 1963 navrhl rozdělení na západní a východní, které se dodržuje prakticky dodnes. Dialekty východní skupiny jsou daleko konzistentnější. Je to dáno tím, že lodní doprava provozovaná podél mořského pobřeží byla i v dávných dobách vcelku bezproblémová, a tak nic nebránilo šíření daného dialektu na území, která lemuji mořský břeh. Naopak terén oblasti, kde dominuje západní skupina dialektů, je velmi hornatý. Pohyb tu komplikuje bujná vegetace a svou roli sehrává i absence delších vodních toků, které by usnadnily cestování. Místní jazyk vykazuje určité zvláštní rysy, hlavně pokud jde o dialekty oblastí měst *Shaowu* 邵武 a *Jiangle* 将乐. Místní nářečí má své kořeny prorostlé do skupiny *Min*, avšak vykazují prvky ovlivnění skupinami *Gan*, nebo *Kejia*²¹. Východní dialekty *Min* se dále mohou dělit na severní a jižní. Už na tomto rozložení je vidět, jak složitá situace panuje mezi jednotlivými nářečími skupiny *Min*.

Dialekty *Fujianu* tak leží mimo hlavní proud vývoje jazyka. Dlouhá staletí izolace zde vytvořila specifickou jazykovou kulturu. Některé historické jazykové změny tuto skupinu vůbec nezasáhly. Velmi diskutovanou problematikou je vztah vývoje dialektů *Min* vzhledem ke střední čínštině. V současné době se vědci přiklánějí k názoru, že střední čínština není základem pro skupinu dialektů *Min*. Oddělila se od tohoto základu patrně mnohem dříve²².

Skupina *Min* zachovává spoustu archaických prvků čínštiny. Např. souhláska *f*, která se ve severočínské skupině dialektů

---

²¹ Norman 1997: 235.

²² Sehnal 2006.

vyvinula v době dynastie *Tang*, nikdy nebyla a ani není přítomna ve skupině *Min*. Stejně tak přítomnost dentálních okluziv *t* a *t'* ve slovech, kde už v období střední čínštiny existovaly palatální okluzivy *ty-*, *t'y-* a *dy-*. V moderní čínštině pak prošly tyto samohlásky dalším vývojem a staly se z nich retroflexivní afrikáty *zh* a *ch*²³.

Hranice vzájemné nesrozumitelnosti jednotlivých podskupin (kterých je 5 až 9 - záleží na dělení) leží velmi blízko od sebe. Mnohdy nastává situace, že si nerozumějí ani obyvatelé dvou sousedních vesnic. Aby se dokázali domluvit, musí použít nějaký „nadřazený“ komunikační prostředek.

Co se týče tónů v jednotlivých podskupinách, jejich počet se opět různí, tak jak je to typické pro dialekty jižní. Jejich počet se pohybuje v rozpětí 6 - 8.

Ve slovní zásobě je patrná výrazná nesourodost mezi jednotlivými podskupinami.

---

²³ Ramsey 1987: 108.

8. Shrnutí a závěr

Cílem seminární práce bylo nastínit problematiku čínského jazyka a jeho dialektické stratifikace. Došel jsem k celkem zajímavému a paradoxnímu závěru: velké množství Číňanů je de facto bilingvních²⁴, přestože mluví a čtou pouze „čínsky“. Veškeré státní televizní a rozhlasové vysílání totiž probíhá ve standardní čínštině, a tak se alespoň její pasivní znalost stává v současné době nezbytností. Tlak čínské vlády na sjednocení jazyka v současné době nabírá na intenzitě, lokální dialekty jsou však i přesto tolerovány. V některých oblastech jsou dokonce „místním standardem“. A právě proto se zcela určitě nedožijeme prozatím doby, kdy si všichni Číňané budou navzájem bez problémů rozumět.

Přes všechny poznatky, které máme v současné době k dispozici, je míra prozkoumanosti dialektů čínštiny na velmi nízké úrovni a čeká na hlubší probádání. Doufejme, že se v nejbližších letech dočkáme rostoucího počtu odborných studií, abychom tak získali možnost shromáždit ještě více zasvěcených informací o tomto fascinujícím jazykovém komplexu.

---

²⁴ Samotné užití slova „bilingvní“ je v tomto případě paradoxem.

9. Bibliografie

Norman, Jerry (1997). *Chinese*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ramsey, Robert S. (1987). *The Languages of China*. Princeton: Princeton University Press.

Sehnal, David. *Čínský jazyk nebo čínské jazyky?* [online]. c2006, poslední revize 08.09.2006 [cit. 2009-04-26]. Dostupné z: <<http://www.blisty.cz/art/30211.html>>.